

ПРАВОВІ І ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ, ЯКІ БРАЛИ УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНИХ МИРОТВОРЧИХ
ОПЕРАЦІЯХ

Беручи до уваги зобов'язання України як держави – члена Організації Об'єднаних Націй та Організації з безпеки та співробітництва в Європі, вважаючи, що участь України у врегулюванні конфліктів на Європейському континенті та взагалі в світі відповідає інтересам підтримання миру і безпеки, національним інтересам нашої держави, на підставі доручень Уряду України, відповідно до Закону України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» МВС України направляє працівників органів внутрішніх справ України для участі у міжнародних миротворчих операціях.

Починаючи з травня 1994 р., коли перша група українських міліціонерів – миротворців була відряджена до місії ООН на території колишньої Югославії, більш ніж 650 працівників міліції та військовослужбовців внутрішніх військ України взяли участь у врегулюванні регіональних конфліктів в Анголі, Боснії і Герцеговині, Демократичній Республіці Конго, Косово, Македонії, Східному Тиморі, Хорватії, Югославії тощо. Загалом працівники органів внутрішніх справ України працюють в міжнародних миротворчих операціях під егідою трьох провідних світових міжнародних організацій, а саме Організації Об'єднаних Націй (ООН), Організації Безпеки і Співробітництва в Європі (ОБСЄ), Європейського Союзу (ЕС) тощо.

Участь МВС України в міжнародних миротворчих операціях під егідою цих міжнародних організацій передбачає надання кваліфікованого персоналу для підрозділів Цивільної поліції ООН або для структурних підрозділів миротворчих місій ОБСЄ чи ЕС з питань функціонування правоохоронних органів як експертів або спостерігачів. Основними завданнями миротворців-правоохоронців є моніторинг ситуації в етнічно змішаних районах країни та дій поліції у цих районах по відношенню до меншин, спостереження за діями поліції ворогуючих країн, забезпечення проведення конвоїв з вантажем гуманітарної допомоги місцевому населенню, розподілення гуманітарної допомоги серед місцевого населення, пошук осіб, зниклих безвісти, присутність у таборах біженців, розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням прав людини, сприяння припиненню бойових дій та нормалізації ситуації, поліцейське патрулювання в зонах відповідальності. Спостерігачі міжнародних організацій, як правило, не озброєні і виступають парламентарями миру. Крім виконання миротворчих завдань, часто основним завданням є розбудова (добір, навчання, перепідготовка, наставництво) нової демократичної місцевої поліції з числа демобілізованих осіб.

Таким чином, виконання завдань, покладених на учасників міжнародних миротворчих операцій, пов'язане з ризиком для їх життя та здоров'я. Екологія довкілля та санітарно-епідемічна обстановка в районах виконання зазначених завдань створює непередбачені наслідки для здоров'я особового складу миротворчого контингенту та персоналу. Часто вони мусять

працювати на території країн, де ведуться бойові дії, тому постає питання соціального захисту учасників міжнародних миротворчих операцій.

Соціальний захист учасників міжнародних миротворчих операцій і членів їх сімей забезпечується згідно з законами України. Якщо міжнародними договорами або угодами, в яких бере участь Україна, встановлені більш високі гарантії захисту учасників міжнародних миротворчих операцій ніж ті, що передбачені законодавством України, то застосовуються норми відповідного міжнародного договору або міжнародної угоди.

Закон України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» від 23 квітня 1999 р. визначає правові, організаційні та фінансові засади щодо участі України в міжнародних миротворчих операціях. Норми цього ж законопроекту передбачають соціальний захист цих громадян та членів їх сімей і у подальшому після повернення в Україну.

Працівники органів внутрішніх справ, які брали участь у міжнародних миротворчих операціях, мають право на:

- належні умови роботи, які забезпечують виконання службових обов'язків;

- фінансово-матеріальне забезпечення та інші виплати і постачання, передбачені нормативними актами;

- медичне обслуговування, в тому числі на комплексне обстеження та медично-реабілітаційні заходи після виконання службових обов'язків у складі миротворчого персоналу МВС України в міжнародних миротворчих операціях;

- щорічну чергову оплачувану відпустку, яка зберігається за працівником і надається після повернення з тривалого закордонного відрядження, та інші види відпусток, передбачених законодавством, Положенням про проходження служби та нормативними документами миротворчих операцій;

- обов'язкове державне страхування та відповідну компенсацію у випадку травми, хвороби, інвалідності або смерті, які є наслідком участі у операціях з підтримання миру;

- користування пільгами відповідно до ст.12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», якщо були направлені для виконання миротворчих місій або у відрядження в держави, де в цей період велися бойові дії;

- початкову підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації для працівників, які включаються до складу миротворчого контингенту або направляються для участі в міжнародній миротворчій операції як миротворчий персонал;

- користування пільгами, гарантіями та компенсаціями, встановленими для працівників органів внутрішніх справ відповідно до чинного законодавства.

До складу миротворчого контингенту або миротворчого персоналу направляються громадяни України не у порядку загального військового обов'язку, а виключно на добровільній основі. Відповідно до ст.8 Закону України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» вислуга років і трудовий стаж громадян України за час виконання обов'язків у

складі миротворчого контингенту і миротворчого персоналу обчислюється з розрахунку один місяць за три місяці.

За час роботи в міжнародних миротворчих операціях миротворчий персонал України одержує достатньо високі посадові оклади у доларах США, а пільги відповідно до Закону «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» з метою соціального захисту встановлюються і на увесь подальший час після їх повернення. Одним з елементів соціального захисту військовослужбовців миротворчих контингентів (персоналу) є збереженні 100 відсотків грошового забезпечення за останнім місцем служби у національній валюті.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. № 963 «Про затвердження Порядку матеріально-технічного і фінансового забезпечення миротворчих контингентів та персоналу України, який бере участь у міжнародних миротворчих операціях» за особами рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України, що входять до складу миротворчого персоналу України, зберігається виплата в національній валюті 100 відсотків окладу за військове (спеціальне) звання, посадового окладу або середньої заробітної плати за останнім місцем служби чи роботи, надбавки за вислугу років, інших видів додаткового грошового забезпечення постійного характеру.

Працівникам, які прибули з тривалого закордонного відрядження та брали участь у складі миротворчого персоналу МВС України в миротворчих операціях, з метою реабілітації наказом по особовому складу Міністерства внутрішніх справ України за підписом заступника Державного секретаря МВС України – куратора Департаменту роботи з персоналом надається право отримати невикористані за час відрядження чергові відпустки та, за необхідності, вживаються додаткові медичні реабілітаційні заходи, такі як профілактичне комплексне медичне обстеження та, за власним бажанням працівника, надання путівки до медично-реабілітаційних центрів МВС України.

Деяким громадянам України, які брали участь у міжнародних миротворчих операціях у складі миротворчого персоналу, передбачається надання пільг відповідно до ст.12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р. та Переліку держав і періодів бойових дій на їх території, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1994 р. №63.

Зазначеним громадянам пільги учасників бойових дій можуть надаватися на підставі ст.6 п.2 цього Закону, де визначено, що військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, особи рядового, начальницького складу і військовослужбовці Міністерства внутрішніх справ України, інших військових формувань, створюваних Верховною Радою України, які за рішенням відповідних державних органів були направлені для виконання миротворчих місій або у відрядження в держави, де в цей період велися бойові дії, визнаються учасниками бойових дій.

Так, територія колишньої Югославії, починаючи з 15 липня 1992 р. відповідно до затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

8 лютого 1994 р. №63 «Переліку держав і періодів бойових дій на їх території» визнається як держава, на території якої велися бойові дії. Тому переважна більшість громадян України, які протягом десяти років брали участь у миротворчих місіях, набули статус учасників бойових дій відповідно до цього Закону. Зазначеним учасникам міжнародних миротворчих операцій видаються відповідні посвідчення, зразки, порядок виготовлення і видачі яких встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Разом з тим відсутність офіційних відомостей щодо ведення бойових дій на території деяких держав, де брали участь у міжнародних миротворчих операціях працівники органів внутрішніх справ, таких як Ангола (серпень 1997 – вересень 1998 рр.), Східний Тимор (травень 2000 по т.ч.), Демократична Республіка Конго (серпень 2002 по т.ч.) унеможливило визнання статусу учасника бойових дій для цих миротворців.

На думку автора, для вирішення цього питання та забезпечення соціального захисту учасників міжнародних миротворчих операцій та членів їх сімей громадянам України, які виконували миротворчу місію у складі миротворчого контингенту або миротворчого персоналу, слід надавати пільги, встановлені законодавством України для ветеранів війни – учасників бойових дій, але без встановлення статусу учасника бойових дій. Вирішити це питання можливо шляхом внесення зміни до ст.8 Закону України «Про участь України у міжнародних миротворчих операціях», доповнивши її рядками: «Громадянам України, які брали участь у міжнародних миротворчих операціях у складі миротворчого контингенту або миротворчого персоналу, надаються пільги відповідно до ст.12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Таким чином учасники міжнародних миротворчих операцій мали би змогу отримувати переваги, пільги та компенсації, еквівалентні для компенсації ризику щодо їх життя і здоров'я. Але передумовою розгляду і узгодження таких змін має бути додаткове вивчення порушеного питання після отримання Постійним представництвом України при ООН та міністерствами і відомствами, які направляли своїх працівників на роботу в держави, де в цей період велися бойові дії, офіційної інформації від Ради Безпеки ООН стосовно безпосереднього перебування українських миротворців у районах активних бойових дій.

Також і досі не врегульовано питання ненадання пільг громадянам, відрядженим зі складу миротворчого контингенту або миротворчого персоналу за службовою невідповідністю через систематичне порушення дисципліни, що було би можливим через внесення доповнення до ст.6 п.2 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» у вигляді: «Особам з числа учасників міжнародних миротворчих операцій, які за рішенням відповідних державних органів були направлені у відрядження в держави, де в цей період велися бойові дії та звільненим з військової служби чи відрядженим зі складу миротворчого контингенту або миротворчого персоналу за службовою невідповідністю, через систематичне порушення дисципліни, невиконання умов контракту, у зв'язку з обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, пільги, передбачені в цій статті, не надаються».

Конституція України (ст.3) проголосила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Тому захист життя та здоров'я особового складу миротворчого контингенту або персоналу України є невід'ємною частиною їх соціального захисту та обов'язком держави.

Статтею 20 п. «е» «Конвенції про охорону персоналу Організації Об'єднаних Націй та зв'язаного з нею персоналу» від 9 грудня 1994 р. (ратифіковано Законом України від 06.07.95 № 267/95-ВР) передбачено «право на відповідну компенсацію, що виплачується у випадку смерті, інвалідності, травми або хвороби, які є наслідком участі у діяльності підтримання миру осіб, добровільно наданих державами для операцій Організації Об'єднаних Націй», що гарантує захист життя та здоров'я особового складу миротворчого контингенту або персоналу. Виплата компенсаційних сум здійснюється згідно з Положенням про порядок виплати компенсаційних сум військовослужбовцям, які стали інвалідами, а також членам сімей військовослужбовців, які загинули під час виконання обов'язків військової служби у складі Миротворчих сил ООН, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 5 травня 1994 р. № 290. Хоча твердження, що це гарантує захист життя та здоров'я особового складу миротворчого контингенту або персоналу не є переконливим.

Відповідно до ст.6 до Закону «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» громадяни України, які включаються до складу миротворчого контингенту або направляються для участі в міжнародній миротворчій операції як миротворчий персонал, обов'язково проходять попередню спеціальну підготовку у відповідних учбових центрах. Слід зазначити, що персонал МВС Україна представлений у миротворчих операціях ООН не тільки озброєними спостерігачами цивільної поліції ООН, а і у певних місіях ООН співробітниками міжнародних поліцейських сил ООН, які озброєні табельною вогнепальною зброєю, а також стройовими поліцейськими підрозділами, а саме спеціальним миротворчим (по суті, підрозділом поліції швидкого реагування, 115 штатних посад) та спеціальним кінологічним (40 посад) миротворчим підрозділом. За надання персоналу до спеціальних миротворчих підрозділів, техніки, обладнання, спеціальних засобів, боеприпасів, службових собак Україна отримує від ООН як компенсацію близько 85 тисяч доларів США щомісячно. Так, для організації підготовки та направлення спецпідрозділів МВС України до місії ООН у Косово наприкінці 2000 р. Резервним фондом України було виділено Міністерству внутрішніх справ України 13,9 млн. гривень. Станом на березень 2002 р. державі були повернуті виділені кошти за рахунок компенсаційних валютних надходжень, отриманих від Секретаріату ООН за використання спецпідрозділів. Станом на середину 2002 року на валютному рахунку Держказначейства знаходилося 1 млн 132 тис. доларів США за відомчою належністю Міністерства внутрішніх справ України, які виплачені Секретаріатом ООН за миротворчу діяльність спецпідрозділів МВС України місії ООН у Косово. На думку автора, частину цих коштів слід направляти на

розвиток програм соціального захисту працівників органів внутрішніх справ України, які брали участь у міжнародних миротворчих операціях.

Посилення заходів соціального захисту учасників міжнародних миротворчих операцій та членів їх сімей матиме позитивні політичні й правові наслідки для України. Разом з тим, автор вважає, що при встановленні додаткових соціальних гарантій необхідно враховувати також те, що до складу миротворчого персоналу направляються громадяни України виключно на добровільній основі, отримуючи при цьому достатньо високе матеріальне забезпечення у доларах США та національній валюті.

Доцільно ще раз підкреслити, що миротворча діяльність МВС України є тим важелем у піднятті іміджу українського правоохоронця, яким неможливо нехтувати. Свідченням значимості цієї діяльності є встановлення в державі згідно з Указом Президента від 15 червня 2002 р. №555 Дня миротворця, який святкуватиметься щороку 3 липня.

Надійшла до редколегії 22.05.03